

Mutluluğun engellerinden biri de ölüm korkusudur. Öleceğini bilmek düşüncesi, umut kırıcı bir düşüncedir. Ölüm bir anda meydana gelecektir. Oysa, Bergson'un dediği gibi, her an meydana gelmediği görüldüğüne göre, sürekli olarak tekrarlanan bu deney insanda belirsiz bir kuşky yaratmakta, ölüm düşüncesiyle düşüncesiyle çöken kesinliğin ürpertici etkilerini yumuşatmaktadır. Bu yumuşama olmasaydı insan hiçbir zaman mutlu olamazdı. Düşünce, ikendi kendisini oyalayarak, ölüm bunalımından kurtulmuştur. Bu oyalama genç insanlarda pek güçlüdür. Ama çen seslerinin duyurulmaya başladığı yaşlılık yılları kapıyı çalınca oyalanma gücü de bir hayli azalır. Yaşlı insan, artık, ölüm korkusunun baskısı altındadır.

Genç düşünceli bir yaşlı. Marcus Tullius Cicero (Çiçeron) bu baskıya karşı direniyor. Yaşlılığın üstünlükleri yokmudur, diye soruyor kendi kendine, Bu üstünlükler mutluluk vermez mi? ... Cicero, yaşlılığın sorularını dört bölümde topluyor: Çalışmaktan uzaklaşmak, bedensel çöküntü, zevk yoksunluğu, ölüme yakınlık.

Cicero (İ.Ö.106-43), yaşlılık (De Senectute) adlı yapıtını altmış iki yaşında yazdı. Bir yıl sonra, kafasının kılıçla kesileceğinden habersizdi. Roma İmparatorluğunun on ünlü kişilerinden biriydi. Konsüllük etmişti. Usta bir söylevci, düşünce ve edebiyat adamıydı. Julius Caesar'ın diktatörlüğünden sonra bir köşeye çekilmiş, kendini büsbütün edebiyatla felsefeye vermişti. Caesar Senatoda hançerlenince yeniden siyaset tutkusuna kapıldı. Roma'nın bir hayli karışık günleriydi. Caesar'ın yegeği genç Octavius'u tuttu. Antonium'la Octavius birleşince, büyük mutluluğun inandığı yaşlılığını yaşayamadı. Kafası kesilerek öldürüldü.

Cicero, dört bölümde topladığı yaşlılık sorunları üstünde, ayrı ayrı düşünüyor. Yaşlılığın yapacağı işler yok mudur, diye soruyor. Önce yaşlılar gençlerin yaptıkları işleri yapamazlar, bedensel güçleri yetmez, doğru. Ama çok daha büyük, çok daha değerli işler yapabilirler. Büyük işler. Çeviklikle değil, bilgi ve düşünce gücüne yapılırlar. Yaşlılık bu güçleri arttırır. Sparta'da en önemli görevlerde bulunanlara yaşlılar, bunların kurullarına da yaşlılar kurulu denirdi. Yaşlılıkça bilgeimizin (Hafıza) gücünü yetirdiği sanısı doğru değildir. İşletmezsen ya da yaratılışından ağır işitiyorsa güçsüzdür elbet. İşleyen akıl gücünü yetirmez. Oğulları yaşlılığından ötürü mallarını yönetmiyor diye koca Sophokles'i suçlamaya kalkmışlardı. Sophoklos, yargıçlara, o sırada yazdığı Oidpion Kolonnosta'ya okudu. Yargıçların parmağı ağzında kaldı. Homeros'u, Simonidos'i, izokrates' Gorgias'ı, Platon'u pythagoras'ı Zenon'u, Diogenes'i düşündü. Bunlar, en ünlü yaptıklarını en yaşlılık günlerinde vermişlerdi. İnsan çok yaşayınca görmek istemediği bir çokşeyi görür derler, iyi ama görmek istediği bir çok şeyi de görür.

Yeni yetiştiğim sıralarda bir boga ya da bir fil kadar güçlü olmaç umurunda değildi. Şimdi de gençlikteki gücümü yitirişim umurunda değildir. Elinde olanı kullanmak gerek, Ünlerini kollarındaki güce borçlu olanlar hayıflanabilirler. Kafa gücüyse son soluğa kadar sürer. Eyros, ölürken, iyice yaşlandığı halde hiçbir gün kendini gençliğindekinden daha güçsüz bulmediğini söylemişti. Milon, Olympia meydanına omuzlarında canlı bir öküzle girmiş. Sana böyle bir omuz gücünü mü, yoksa pythagoras'ınki gibi bir kafa gücünü mü verilmesini istedin? Hiç bir iş yapamayacak kadar yaşlılar da vardır elbet. Ama bu güçsüzlük yaşlılığın işi değil. Sağlığın işidir. Sağlığını koruyan yaşlı böylesine güçsüzleşmez. Bundan başka, gençler bile zayıf yapılı olabildiğine göre, yaşlıların zayıf yapılı olmasında şaşılacak ne var? Buncalık denilen aptallık, her yaşlıda değil az akıllı yaşlılarda olur. Hem buncak gençlerin sayısı daha mı az? Caelius, komedilerdeki budala kocamışlar derken; herşeye inanıveren, unutkan, gevşemiş yaşlıları anlamak istemişti. Bunlarsa yaşlılığın değil; uyusuk, tenbel uykucu bir yaşlının kusurlarıdır. Çalışkan yaşlı, yaşlılığın geldiğini duymaz bile. Böylece, haberi olmadan yaşlanır. Birden çöküvermez, yavaş yavaş söner.

Yaşlılar aşırı zevklerden yoksundur. Eger yaşlılık, bizlerden, gençliğin o en kötü kusurunun uzaklaştırıyorsa ne büyük bir iyilik ediyor. Bedensel zevk, doğanın insanlara verdiği en büyük nelerdir. Şehvetin göze aldırmediği hiç bir kötülük yoktur. Şehvet'le erdem bir arada bulunmazlar. Akıl, zevk isteğini uzaklaştırmaya yetmiyorsa, bunu yapabilen yaşlılığa saygı duymalıyız. Her şeye yettiği halde zevk isteğini durdurmaya yetmeyen akli düşünün, aşırı zevk isteğinin kötülüğünü daha iyi anlarsınız, akıl size gerekiyorsa eger, aşırılığa kaçmayan zevklerden de yararlanabilirler. Yaşlılar güzel sofralardan, sık sık boşaltılan kadehlerden uzak kalıyorlarsa sarhoşluktan, hazımsızlıktan, uykusuzluktan da uzak kalıyorlar demektir. Yaşlılar, iyi sofraların başında otururlar. Konuşma hevesini arttırıp yeyp içme hevesini azaltan yaşlılığa çok şeyler borçluyuz. Ama insanın işini gıcıklayan öyle zevkler vardır ki yaşlılar bunları duymazlar diyebilirsiniz. Doğru ama yaşlılar bu zevklerin yokluğunu da duymazlar. Yokluğunu duymadığın şeyin üzüntüsünü de duymazsın. Bir şeye karşı istek duymayan ondan yoksun kalmış değildir. Bir bakıma bu yoksunluk da pek o kadar büyütülmeli. Bir tiyatroya ön sıralardan seyredenler daha çok zevk alır ama arka sıralardan seyredenler de zevk alır. Zevk düşkünlüğüne, yükselme hirsine, başkalarını geçmek için didinmeye, tutukların tümüne kölelik ettikten sonra ruhen yepyeni kılması, kendisiyle başbaşa yaşaması ne paha biçilmez bir zevktir. Eğitim ve bilgiyle beslenince, insana, istediğini yapmak için gereken zamanı bırakan yaşlılıktan daha hoş bir şey olamaz, Solon, bir mısraında ne güzel söylüyor: Her gün bildiklerime bir çok şeyler katarak yaşıyorum.

Yaşlılık ölüme yakınmış. Önce yaşayıp da ölümün küçümsenmesi gerektiğini anlamayan yaşlıya yazıklar olsun. Hangi genç budala akşama kadar yaşayacağını kesinlikle söyleyebilir? Hem gençlerde insani ölüme götüren nedenler yaşlılardan daha çoktur. Yaşlıların sayısının az oluşu da gençlerin daha çok öldüklerini göstermiyor mu? Ölüm, ruhu tümüyle yok ediyorsa üstünde durulmaya değmez. Onun sonsuz bir ömür yaşayacağı bir yere götürüyorsa istenilmesi gereken bir şeydir, gençlerin de başında olduğuna göre, niçin yaşlılığı kötülme nedeni olsun? Ben, kendi payıma, oğlumun ölümünü görmekle ölümün yaşa bakmadığını acı bir deneyle öğrenmiş bulunuyorum. Bir genç uzun bir süre yaşayacağını umar, bir yaşlıysa böyle bir umut besleyemez, diyebilirler. Kesin olmayan bir şeye umut bağlamak düpedüz budalalıktır. Bundan başka yaşlı, gencin umduğunu ele geçirmiş bulunduğundan daha iyi bir durumdadır. Biri uzun bir süre yaşamayı umar, ötekiyse uzun bir süre yaşamıştır. Bir aktörün boş gitmesi için oyunun bitmesi gerekmez, oynadığı perdede beğenilmesi yeter. Bir ömür, kısa da olsa, gereği gibi yaşamaya yetecek kadar uzundur. Elmalar henken çekilip kopartılır, olgunlaşınca kendiliklerinden düşerler. Böylece gençlerin canını da bir güç koparıp alır, yaşlılarsa olgunluktan sönerler. Bu olgunluk bana öyle tatlı geliyor ki, uzun bir deniz yolculuğundan sonra karayı görür gibi oluyor, sonunda bir limana varmak kesinliğinin hazzını duyuyorum. Önemli olan, hayata doymuş olmaktır. Her çağın, ayrı ayrı, giderilmesi gereken hevesleri vardır. Nasıl ki bir genç bir çocuğun, bir ortayazlı bir gencin hevesini duymaz ve aramazsa bir yaşlı da kendinden önceki çağların heveslerini duymaz ve aramaz. Yaşamaya doymanın anlamı budur. Tanrılardan biri bana yeniden çocukluğa dönmemi başışlasaydı bütün gücümle direnirdim. Yarışı başarıyla bitiren at meydanın öbür ucuna dönmek istemez. Yaşadığıma pişman değilim, dünyaya boşuna gelmediğimi biliyorum, ömrümü gereği gibi geçirdim. Xenophon bir yapıtında, ölmek üzere olan Kyros'a şunları söyletir: Sevgili çocuklarım, söz benim ruhumu ne zaman gördünüz ki öldükten sonra görmeyeceğiniz için ağlıyorsunuz?

Cicero, yaşlılık üstüne söylevini şu sözlerle bitiriyor: Keşke sizler de bu çağı gölseniz de benden dinlediklerinizin doğru olduğunu kendi deneylerinizle anlayabilseniz.